Qaraqalpaq tilinde frazeologiyalıq sózlikler

Qaraqalpaq tili frazeografiyasınıń qáliplesiwi, sózlikler túri hám izertleniw tariyxı

Pán:

Waqıt hám Dereksi:

Tayarlaǵan: Nurımbetova Sarbinaz Keunimjay qızı

Sabaq Rejesi

80 minutlıq sabaq strukurası hám basqıshları

01-10 MIN

Kirisiw & Túsinik

Frazeografiya úyreniw obyekti hám B.Yo‘ldashev klassifikatsiyası.

10-35 MIN

Teoriya & Tallaw

Bir, eki hám kóp tillik qaraqalpaq frazeologiyalıq sózlikleri.

35-65 MIN

Interaktiv Praktika

Sózlikler boyınsha salıstırmalı analiz hám toparlıq shınıǵıwlar.

65-80 MIN

Bahalaw & Refleksiya

Upaylaw, úyge tapsırma hám kerisi baylanıs.

Frazeografiya hám onıń payda bolıwı

Termin semantikası

Frazeografiya (grek. *phrasis* – fraza + *grafo* – jazaman) — frazeologiyalıq sózlikler dúziw teoriyası hám ámeliyatı.

Qaraqalpaqstan tariyxı

XX ásirdiń ekinshi yarımınan baslap frazeologiyalıq sózlikler dúzile baslandı hám leksikografiyanıń bólimi sıpatında qáliplesti.

B.Yo‘ldashev pikirleri

Frazeografiya ilimiy hám ámeliy túrlerge bólinedi, kóp kórsetkishli sistemalı izertlewlerdi talap etedi.

Frazeologiyalıq sózliklerdiń tiykarǵı klassifikatsiyası

Sózlik Túri	Súwretlemesi	Mısal Dereki
Bir tillik (Túsindirmeli)	Frazeologizm mánileri sol tildiń ózinde mısallar menen ashıladı.	J.Eshbaev (1985), Q.Paxratdinov (2018)
Eki tillik (Awdarma)	Russha-qaraqalpaqsha yamasa inglisshe-qaraqalpaqsha ekvivalentler.	T.Jumamuratov (1985), Q.Qoshanov (2012)
Kóp tillik (Sostavlı)	Úsh yamasa tórt tildegi frazeologizmler sáykesligi.	G.Bekbergenova (2009), S.Esemuratova (2011)
Jazıwshı shıǵarmaları sózligi	Belgili bir jazıwshı tilindegi frazeologizm toplamı.	A.Pirniyazova, Q.Sársenbaev (M.Nızanov shıǵarmaları)

Izertlewshiler

Dáslepki hám tiykarǵı frazeologiyalıq sózlikler

S.Naurızbaeva (1972)

Atawısh frazeologizmlerdiń qısqasha sózligin berip, qaraqalpaq til bilimine ulken úles qostı.

J.Eshbaev (1985)

Qaraqalpaq tiliniń qısqasha frazeologiyalıq sózligi: semantikalıq toparlar, variantlar, sinonim hám antonimler berilgen.

T.Jumamuratov (1985)

Mektep oqıwshılarına arnalǵan russha-qaraqalpaqsha frazeologiyalıq sózlik hám aforizmler toplamı.

Arnawlı hám tarawlıq frazeologiyalıq sózlikler

Teńles komponentli

G.Aynazarova (2005, 2015): Teńles eki komponentli frazeologizmler izertlenip, tiliń ayrıqsha bir túri sıpatında sistemaǵa túsirildi.

M.Nızanov shıǵarmaları

A.Pirniyazova, Q.Sársenbaev: Birinshi mártebe jeke bir jazıwshı kórkem shıǵarmaları tiliniń frazeologiyalıq sózligi dúzildi.

Házirgi ónimli sózlikler

Q.Paxratdinov, Q.Bekniyazov (2012, 2018): Frazeologiyalıq mániler ashılǵan, eń kóp qollanılıp atırǵan sózliklerden biri.

Úsh hám tórt tillik frazeologiyalıq toplamlar

3 Tillik sózlikler:

- **G.Bekbergenova, B.Shaniyazov (2005):** Qaraqalpaq, inglis hám rus tillerindegi naqıl-maqallar ekvivalentleri.
- **G.Bekbergenova (2009):** Úsh tildegi frazeologiyalıq mánilik sáykeslikler sózligi.
- **English-Karakalpak Idioms (2014):** M.Kalabaeva h.t.b.

4 Tillik sózlikler:

- **S.Esemuratova (2011):** Qaraqalpaq tilindegi naqıl-maqallar hám frazeologizmlerdiń ózbekshe, russha, inglisshe variantları toplamı.

Sózlikler xalıqaralıq hám tillerara baylanıstı bekkemlewde áhmiyetli orın tutadı.

Sózlik Strukturası

Sózlik dúziliw tártibi (J.Eshbaev mısalında)

1. Registr birlik

Frazeologizm alfavit tártibinde bas háripler menen beriledi (Mıs: AT SALIW).

2. Mánis ashıw

Leksikalıq mánisi túsindiriledi hám kórkem shıǵarmalardan illyustrativlik mısal beriledi.

3. Variant & Sinonim

Frazeologiyalıq variantları (var.), sinonimleri hám antonimleri (ant.) kórsetiledi.

Interaktiv Shınıǵıw (35 Min)

Toparlıq jumıs: «Sózlik Eksperti» metodı

1-TOPAR

Bir tillik sózlikler

J. Eshbaev sózliginen 3 frazeologizmdi alıp, mánisi hám sinonimlerin túsindiriń.

2-TOPAR

Awdarma sózlikler

Russha-qaraqalpaqsha frazeologizmlerdi salıstırıp, ekvivalentin tabıń.

3-TOPAR

Kóp tillik sózlikler

Qaraqalpaq, rus hám inglis tillerindegi idiomalardıń sáykesligin izleń.

Bahalaw

Bahalaw rubrikası hám reflekciya

Kriteriya	Upay
Sózlik túrlerin durıs ajırata alıwı	**30%**
Frazeologiyalıq maqalanı analiz qılıw sheberligi	**40%**
Toparlıq belsendilik hám pikir bildiriw	**30%**

«3-2-1» Reflekciyası:

- 3 eń áhmiyetli frazeologiyalıq sózlik
- 2 kóp tillik sózlik avtorı
- 1 frazeografiyalıq jańa túsinik

Úyge Tapsırma

Úyge tapsırma hám ózbetinshe jumıs

Qısqasha sózlik dúziw

Arayı shıǵarmalardan 5 frazeologizmdi ajıratıp, mánisi, variantı hám sinonimlerinen ibarat kishi sózlik tayarlań.

Sózlikler salıstırması

Bir tillik hám eki tillik frazeologiyalıq sózliklerdiń uqsaslıǵı hám ózgesheliklerin kestede súwretlep beriń.

Dıqqatıńız ushın raxmet!

Sabaq islenbesi B.T. Yusupovanıń «Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyası» (2020) oqıw qollanbası tiykarında tayarlandı.